

BESEDA OB OKDRITJU DOPRSNEGA KIPA AKADEMIKA ANTONA MELIKA NA FILOZOFSKI FAKULTETI OB 10. OBLETNICI NJEGOVE SMRTI 15. VI. 1976

UDK 92 "Melik Anton"(042)

Pedagoško-znanstvena enota za geografijo in z njo filozofska fakulteta odkrivata ob 10-letnici smrti doprsni kip svojega uglednega učitelja, akademika, profesorja Antona Malika, ki se je polna štiri desetletja svojega izredno delovnega življenja z vsem žarom posvečal vzgoji slovenskih geografov.

S tem se skušamo oddolžiti velikemu pokojniku za njegovo ne samo dolgoletno, temveč tudi nadvse uspešno in plodno vzgojiteljsko delo, s katerim je znal izredno življenjsko, pristno in neprisiljeno vzbuditi in poglobljati zanimanje za geografijo, znal je navduševati študente ne samo za študij in študijsko delo, temveč tudi za raziskovalno delo. Se zlasti pa je znal neprisiljeno poglobljati v mlademu človeku ljubezen do slovenske zemlje in do človeka na njej ter do vsega, kar je naš človek na tej zemlji ustvaril.

Predavanja prof. Melika so bila že v času med obema vojnama znana po napredni in aktualni vsebini ter pereči družbeni problematiki, tako so jim poleg geografov radi prisluhnili tudi drugi študenti.

Prof. Melik pa ni vzgojil le dolgo vrsto geografov-šolnikov, temveč je usmerjal in vzgojil tudi večino sedanjih slovenskih geografskih raziskoval-

cev, saj je bil mentor številnim doktorandom in po zadnji vojni so prihajali ti tudi iz drugih delov Jugoslavije, kar je pomenilo, da se je Ljubljana uveljavila kot pomembno jugoslovansko geografsko univerzitetno središče. Kako tudi ne! Prof. Melik je v plodnih desetletjih svojega žilavega ustvarjanja razvil zelo izrazito in odmevno geografsko šolo. Zato geografi s ponosom povedo, da so bili njegovi učenci. Toda poleg vsega tega je največji pomen Melikovega pedagoškega dela nemara ta, da je bil kot vzgojitelj, učitelj in mentor živ zgled izredne delovne vneme, neutrudnega in sistematičnega dela, velike podjetnosti, neuklonljivosti, zagnanosti in poštenosti do dela. V vseh teh pogledih je bil zelo prepričljiv in sugestiven, kar se je pokazalo še zlasti prva leta po osvoboditvi, ko so prihajali na univerzo študenti, ki so zaradi vojne vihre te lastnosti prof. Melika še posebno cenili in občudovali. Nikakor ni naključje, da so ravno prve povojne generacije v največji meri sledile raziskovalnemu delu prof. Melika.

V tem vplivu, ki ga je izžareval prof. Melik kot univerzitetni učitelj, se nemara zrcali največja vrednost in žlahtnost njegovega pedagoškega dela in uspeha. Zato naj pomenijo te lastnosti prof. Melika

tudi danes, ko še bolj kot v preteklosti poudarjamo etični, razredni in splošni družbeni pomen ustvarjalnega dela, živo spodbudo tudi sedanjim in bodočim generacijam naših študentov in mladim znanstvenim delavcem. Tudi umetnikova upodobitev prof. Melika, ki jo danes odkrivamo v prostorih filozofske fakultete naj k temu pripomore.

S komaj nakazano pedagoško dejavnostjo pa Melikovo delo še zdaleč ni bilo izčrpano ne na univerzi in še manj izven nje. Njegovo neposredno pedagoško delo je namreč spremljala tudi zelo razgibana organizacijska dejavnost. Prof. Melik je bil nad 30 let od 1927. do 1960. leta predstojnik geografskega inštituta in pozneje oddelka za geografijo na filozofski fakulteti, ki ga je izoblikoval v živo središče širokih in naprednih geografskih miselnih tokov. Skoraj ves ta čas, od 1928. do 1957. leta je bil hkrati tudi predsednik Geografskega društva Slovenije in urednik društvene znanstvene revije Geografski vestnik (1928-1958), ki jo je dvignil na zgledno višino. Kmalu po osvoboditvi, ko je postal redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, je ustanovil in do svoje smrti vodil akademski Inštitut za geografijo - danes preimenovan v Geografski inštitut Antona Melika - ki je s pomočjo mladih znanstvenih sodelavcev - že njegovih povojnih učencev, dokončno uveljavil Melikovo geografsko šolo. Hkrati je prof. Melik, ko je 1952. leta ustanovil Geografski zbornik, ki ga je urejal vse do svoje smrti, poskrbel tudi za objavljane geografskega raziskovalnega dela na akademiji. Kmalu po osvoboditvi je bil na Melikovo pobudo ustanovljen še Zemljepisni muzej Slovenije, kateremu je prof. Melik načrtoval, zanj tako značilne, široko zasnovane programske smernice.

Prof. Melik - razgiban, kakor je bil - se je uspešno udejstvoval tudi izven svoje stroke. Dvakrat je bil dekan filozofske fakultete - tik pred zadnjo vojno in takoj po njej - torej v letih, ki nikakor niso bila lahka. Kar dve mandatni dobi, od 1946. do 1950. leta, pa je bil rektor univerze.

Ob tej svečani priložnosti je mnogo premalo časa, da bi obširneje govoril o vsem drugem Melikovem kulturnem delu, ki ga je po drugi vojni opravljal izven univerze. Naj spomnim le na to, da je bil v letih 1953 - 54 predsednik Sveta za prosveto in kulturo LRS, od 1950. leta pa vse do smrti (16 let) pa predsednik Slovenske matice. V okviru te ustanove so izšle tudi njegove znamenite knjige Slovenije-

Prof. Melik se je udejstvoval tudi v širšem javnem življenju. Bil je dolgoletni poslanec republiške skupščine, in sicer že prve ustavodajne, 1946. leta in drugih vse do 1958. leta, torej razgibanih 12 let, bil pa je tudi dolgoletni član (do 1961. leta), glavnega odbora SZDL Slovenije.

Za svoje znanstveno, kulturno in družbeno delo je dobil vrsto priznanj, nagrad in odlikovanj. 1960. leta ga je predsednik republike odlikoval z redom zaslug za narod prve stopnje, 1961. leta je prejel Kidričevo nagrado, 1963. leta je bil izvoljen za dopisnega člana srbske akademije znanosti in umetnosti, bil je častni predsednik GDS ter častni član drugih organizacij.

Melikovo strokovno delo je preširoko in preobilno, da bi ga mogli ob tej spominski svečanosti vsaj bežno orisati. V tem trenutku to niti ni nujno, ker je Melikovo življenjsko delo na področju geografske znanosti dovolj znano ne samo nam na filozofski fakulteti in na univerzi, temveč je znano in hvaležno sprejeto tudi v najširši javnosti. Spomnimo se samo na šest zajetnih knjig njegove Slovenije, v katerih nam je, kakor poudarjajo že njegovi življenjepisci, razgrnil svoje široko in globoko poznavanje slovenske zemlje, ki jo je v dolgih plodnih letih svojega neutrudnega snovanja peš, s kolesom ali kakorkoli drugače znova in znova premeril v vseh smereh, do njenih zadnjih kotičkov, z živim in samoniklim zanimanjem za vse tisto, kar ta naša pestra in žlahtna slovenska pokrajina skriva v svojih naravnih značilnostih, kakor tudi vse tisto, kar je v tej pokrajini ustvaril naš človek. Spomnimo se nadalje na njegovo Jugoslavijo ter na knjigo Naša velika dela, posvečeno povojni revolucionarni preobrazbi naše dežele. Na odmevnost njegovih del kaže že to, da so te knjige doživele po več ponatisov.

Prof. Melik je še za živa postal pojem za vsestransko in zagnano delovno ustvarjalnost, kar se kaže med drugim v neverjetno obsežnem seznamu njegovih del. Prof. Melik je napisal več kot 30 knjig oziroma samostojnih publikacij, preko sto razprav oziroma znanstvenih člankov ter nešteto manjših prispevkov, poročil in ocen.

Prof. Melik je snoval in ustvarjal do zadnjega, omahnil je sredi dela, ko se je ob koncu predavanj, junija 1966. leta odpravil na zamejsko slovensko Koroško, da dopolni podatke, ki jih je potreboval

za študijo o slovenskem kozolcu, ki mu je bila še posebej pri srcu, saj se je k njej vrnil potem, ko je to tematiko obravnaval že v samostojni knjigi Kozolec na Slovenskem, 1931. leta. Zato ni nič čudnega, da je zapustil še pomembno rokopisno gradivo in naša dolžnost je poskrbeti za to, da to zapuščino tudi objavimo. Prav tako je naša dolžnost tudi, da celovito in poglobljeno ocenimo njegovo delo, česar do sedaj, morda ravno zaradi izredne obsežnosti in bogastva njegove zapuščine, še vedno nismo storili, čeprav smo njegovo delo prikazovali že ob njegovi petdesetletnici, sedemdesetletnici ter ob njegovi smrti.

Prof. Melik je bil izredno širok duh, ozka specializacija mu je bila tuja. Čedalje bolj tudi spoznavamo, da enotnost geografije zanj očitno ni bila nikoli problem, za katerega bi bilo treba dokazov. Zanj je bilo samo po sebi umevno, da je proučeval geografsko okolje v široki pokrajinski luči in z vsemi posledicami naravnega okolja na udejstvovanje človeka in družbe.

Poleg tega, da nam je prof. Melik zapustil vpeljane geografske ustanove in publikacije in da nam je zapustil neverjetno obsežen ter bogat znanstveni opus, nam je zapustil še veliko več: vzor neutrudnega raziskovalca, zgled poštenega ustvarjalnega delavca ter lik velikega Slovenca in Jugoslovana. Malo je mož, ki bi imeli tako bogato duhovno življenje. Naj bo svetel zgled nam vsem, bodočim generacijam študentov, posebno pa mladim znanstvenim delavcem.

Darko Radinja

Vladimir KLEMENČIČ

UDK 323.15 (497.12.): 711.4

SLOVENSKA IN ITALIJANSKA NARODNA MANJŠINA V LUČI URBANIZACIJE IN ODPORTE JUGOSLOVANSKO-ITALIJANSKE DRŽAVNE MEJE*

S splošnim ekonomskim napredkom, ki je po drugi svetovni vojni bolj ali manj zajel celotno Evropo, se je uveljavilo mednarodno tržno usmerjeno blagovno gospodarstvo. Zelo hitro se stopnjujeta blagovna menjava in tranzit blaga med posameznimi deli Evrope, med skupinami držav in med posameznimi državami preko državnih meja. Ker je tempo gospodarskega razvoja med posameznimi deli Evrope ali med posameznimi evropskimi državami neenak, neenak je pa tudi znotraj samih držav, se je pričelo odvijati močno migracijsko gibanje prebivalstva s pretakanjem delovne sile na sezonska dela v smeri od Južne proti Zahodni, Srednji in Severni Evropi. Istočasno pa so se zaradi potreb prebivalstva po rekreaciji izoblikovali turistični tokovi prebivalstva v obratni smeri, in sicer iz držav Zahodne, Srednje in Severne proti Južni Evropi. Vse to pa spremlja oblikovanje gospodarsko močnejše razvitih teritorijev, ki so hkrati tudi področja koncentracije ali zgostitve prebivalstva in delovnih mest.

S stopnjevanjem odvijanjem tokov blagovnega in osebnega prometa izgubljajo državne meje svojo funkcijo razdvajanja držav in dobivajo funkcijo gospodarskega, političnega ter kulturnega povezovanja med državami. Obmejna območja na obeh straneh meje, ki so bila zaradi zaprtosti meje še nedavno večinoma gospodarsko slabše razvita kot notranji deli držav, dobivajo z odpiranjem meja novo funkcijo gospodarskih inovacij, ki je izražena z urbanizacijo podeželja in z oblikovanjem novega tipa tako imenovane "obmejne regije".

Za obmejne regije je značilno že tako močno gospodarsko in kulturno prepletanje območij z obeh strani odprte meje, da se funkcije obmejnega povezovanja prebivalstva in krajev obmejnih območij že izražajo v zunanji podobi pokrajine.

Ker evropske državne meje večinoma ne potreka po etničnih mejah posameznih narodov in žive deli posameznih narodov ob meji v sosednji državi, so z nastajanjem obmejnih regij ob odprti meji problemi zaščite evropskih manjšin vedno bolj politično aktualni za celotno Evropo.

*Iz knjige: Slovenci v Italiji po drugi svetovni vojni. Ljubljana, 1975. str. 505 - 516.